

Рудніченко Є.М.

УДК 338

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ

Анотація. У статті досліджується проблема застосування основних положень еволюційної теорії для прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції держави на економічну безпеку підприємств. Підкреслено актуальність дослідження взаємодії суб'єктів господарювання у межах існування певної групи економічних суб'єктів – «екологічної ніші» та трансформація їх взаємовідносин як з суб'єктами зовнішнього впливу, так і всередині зазначеного об'єднання (популяції). Запропоновано двоетапний аналіз впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на підприємство: аналіз й прогнозування впливу таких суб'єктів на екологічну нішу суб'єкта господарювання, та безпосередній аналіз впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на окреме підприємство.

Ключові слова: еволюційна теорія, екологічна ніша, економічна безпека, суб'єкт реалізації фіскальної функції.

Аннотация. В статье исследуется проблема применения основных положений эволюционной теории для прогнозирования влияния субъектов реализации фискальной функции государства на экономическую безопасность предприятий. Подчеркнуто актуальность исследования взаимодействия хозяйствующих субъектов в рамках существования определенной группы экономических субъектов – «экологической ниши» и трансформация их взаимоотношений как с субъектами внешнего воздействия, так и внутри указанного объединения (популяции). Предложен двухэтапный анализ влияния субъектов реализации фискальной функции на предприятие: анализ и прогнозирование влияния таких субъектов на экологическую нишу предприятия, и непосредственный анализ влияния субъектов реализации фискальной функции на отдельное предприятие.

Ключевые слова: эволюционная теория, экологическая ниша, экономическая безопасность, субъект реализации фискальной функции.

Summary. The problem of usage of evolution theory concepts to forecast the impact of agents of state fiscal function implementation on enterprises economic security is researched. The topicality of research of economic entities interaction in some existing group of economic subjects – ecological niche – is shown. Transformation of their interrelations with agents of external environment and inside the population is shown. The two-stages analysis of impact of agents of fiscal function implementation on an enterprise is proposed: analysis and forecasting of impact of such agents on the ecological niche for economic entity and direct impact of agents of fiscal function implementation on the single enterprise.

Keywords: evolution theory, ecological niche, economic security, agent of fiscal function implementation.

Постановка проблеми. Вплив зовнішнього середовища на функціонування підприємств досліджується у багатьох сферах економічної науки. Причому найчастіше детальному аналізу підлягають вплив і зв'язки із зовнішнім середовищем, які несуть потенційну загрозу або суттєво впливають на економічні процеси підприємств. Особливе місце у такій взаємодії відведено фіскальному аспекту і особливо впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на діяльність підприємств. Під суб'єктом реалізації фіскальної функції держави запропоновано розуміти державний орган, головним завданням якого є наповнення бюджетів різних рівнів шляхом вилучення та перерозподілу частини доходу суб'єктів господарювання (у вигляді сплачуваних податків, зборів, будь-яких платежів, які суб'єкт господарювання здійснює на користь держави в межах існуючого правового поля). Твердження про істотний вплив суб'єктів реалізації фіскальної функції на діяльність підприємств та їх економічну безпеку є тривіальним та може бути прийняте як аксіоматичне без додаткових доказів. Наявність такого впливу обумовлює доцільність його прогнозування, причому представляє інтерес прогнозування не стосовно окремого підприємства (вплив суб'єктів реалізації фіскальної функції є не індивідуалізованим), а стосовно підприємств як економічних суб'єктів в цілому. Водночас, надто високий рівень абстракції приводить до аналізу впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на національну економіку в цілому, який виражається у моделях макrorівня. Такі моделі самі по собі є корисними й представляють інтерес для державного управління, але для аналізу діяльності окремого підприємства вони є неадекватними. Тому представляє інтерес прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на сукупності підприємств з урахуванням такого впливу та умов функціонування підприємств. Теоретичним підґрунтям такого прогнозування (з побудовою відповідних моделей) може бути вибрана еволюційна теорія, яка дозволяє розглядати паралельно й прямий, й опосередкований вплив суб'єктів зовнішнього середовища на діяльність як окремого підприємства, так і сукупності підприємств.

Постановка завдання. У термінах еволюційної теорії поставлене завдання виглядає таким чином: прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання. Корисність такого прогнозування є комплексною: воно представляє інтерес як для державного регулювання з метою оцінювання наслідків впливу державних органів, побудови сценаріїв можливих дій та попередньої оцінки таких сценаріїв; водночас таке прогнозування є вкрай корисним й для самих підприємств через те, що воно дозволяє зменшити невизначеність зовнішнього середовища – не даючи конкретної відповіді щодо майбутніх подій воно все ж таки дозволяє розробити ті самі сценарії, що можуть актуалізуватися під впливом державних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню взаємодії підприємств з суб'єктами зовнішнього середовища, в межах еволюційної теорії присвячено праці таких науковців як: Варела Ф., Корольов М.,

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ

Олдрич Х., Сопін В., Щербина В., Уільямсон О., Уінтер С. та інші, причому актуальність досліджень на сучасному етапі розвитку економічних відносин не зменшується. Взаємодії підприємств та суб'єктів зовнішнього середовища приділяється достатня увага науковців, однак природа взаємодії підприємств та суб'єктів реалізації фіскальної функції залишається недостатньо дослідженою, хоча такі суб'єкти суттєво впливають на діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Важливість дослідження взаємодії держави та груп підприємств (агентів) додатково пояснюється необхідністю формування певної «точки рівноваги», у якій мають бути дотримані й державні інтереси, й інтереси суб'єктів господарювання. Досягнення та підтримка такої точки рівноваги є важливим завданням з позиції забезпечення стабільності та розвитку національної економіки. З цього приводу слід повністю погодитися із точкою зору, яку висловлюють Д. Рюшемайер та П. Еванс: «нормальною рисою капіталістичного способу нагромадження як для розвинутих, так і для тих країн, що розвиваються, є більш-менш пряме насадження в тій чи іншій формі адміністративної раціональності, що орієнтується на колективні цілі і необхідна для створення опору та системи противаг раціональності окремих агентів, чії рішення агрегуються за допомогою ринку» [1, с. 56]. Тобто з позиції безпеки діяльності груп агентів доцільно розглядати колективні потреби і реакції з метою нівелювання опортуністичної поведінки окремих агентів, які можуть орієнтуватися лише на власні короткострокові цілі і становити загрозу для існування всієї популяції, хоча це питання потребує подальшого більш ґрунтовного дослідження. Тому можна зробити висновок, що прогнозування взаємодії держави та економічних агентів представляє інтерес як для держави, так і для самих економічних агентів.

Питання взаємодії суб'єктів реалізації фіскальної функції та суб'єктів господарювання на сьогодні залишається недостатньо дослідженим, тому завдання прогнозування впливу таких суб'єктів на діяльність підприємств представляється надзвичайно актуальним. Так недостатньо опрацьованими є відносини між державою та окремими суб'єктами господарювання і популяціями таких суб'єктів, потребує удосконалення сам процес їхньої взаємодії. Особливо необхідно відмітити відсутність чітко прописаних регламентів та процедур взаємодії контролюючих органів та підприємств, що негативно позначається на економічній безпеці суб'єктів господарювання і не дозволяє службам безпеки таких суб'єктів чітко і нормативно обґрунтовано (регламенти, інструкції, положення) взаємодіяти з суб'єктами зовнішнього впливу. У сьогоденних напрацюваннях з питань економічної безпеки підприємства практично не розглядаються можливі сценарії поведінки суб'єктів господарювання та їх популяцій при взаємодії з суб'єктами реалізації фіскальної функції, хоча зазначений процес суттєво впливає на стан їх економічної безпеки і потребує теоретичних і практичних інструментів оптимізації такої взаємодії. Причому оптимізація має передбачати гармонізацію відносин у межах системи, оскільки природні процеси характеризуються прагненням до збалансованості системи в цілому і досягнення гармонії, а при досягненні такого стану виникає відчуття безпеки, комфорту і можливості відтворення популяції. Такі біологічні паралелі характерні і для ринкових відносин, хоча їх досягнення є надскладною задачею і потребує ефективної системи оцінювання наявного стану взаємодії суб'єктів реалізації фіскальної функції та суб'єктів господарювання, моделювання та прогнозування такої взаємодії.

Для вирішення поставленого питання – аналізу впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на підприємство – доречним постає двохетапний аналіз: аналіз й прогнозування впливу таких суб'єктів на екологічну нішу суб'єкта господарювання та безпосередній аналіз впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на окреме підприємство. Метою такого прогнозування (в термінах еволюційної теорії) є виявлення змін та передумов змін в екологічній ніші внаслідок варіюючого впливу зовнішнього середовища. Для конкретності завдання в межах досліджуваного питання зовнішнє середовище є уособленим у суб'єкті реалізації фіскальної функції держави.

Зважаючи на принципову постановку завдання прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання з метою його вирішення мають бути розглянуті та вирішені відповідні часткові завдання. Такими завданнями є аналіз можливості використання еволюційного підходу для прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання; дослідження переваг використання саме еволюційного підходу для такого прогнозування; аналіз понятійного апарату еволюційного підходу; стислий виклад положень еволюційного підходу, які мають стати теоретичним підґрунтям подальшого прогнозування; формування висновку щодо використання положень еволюційної теорії для прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання.

Для здійснення прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання представляється доцільним звернутися до підходу Р. Нельсона та С. Уінтера – класиків еволюційної економіки, стосовно «селекційного середовища» організації. Цей підхід передбачає вивчення та аналіз впливу зовнішнього середовища на функціонування та розвиток суб'єктів господарювання з точки зору впливу не суто на окремих суб'єктах, а на зовнішні умови їхнього функціонування, на популяцію аналогічних суб'єктів в цілому, на цілу нішу ринку, в якій працює підприємство, і трактування процесів зростання або занепаду таких суб'єктів, а також зміни «щільності їх популяції». Значною перевагою підходу Р. Нельсона та С. Уінтера є те, що в його межах аналіз впливу будь-яких суб'єктів зовнішнього середовища не обмежується виключно аналізом прямого впливу (хоча й прямиий вплив заслуговує на детальний аналіз, зважаючи на його інтенсивність для підприємства як для об'єкта такого впливу), а передбачає й аналіз середовища, у якому працює підприємство, певної «екологічної ніші» – іноді позитивні або негативні зміни в діяльності підприємства викликані саме не

прямим впливом, а певними трансформаціями у його екологічній ніші.

Представляється доцільним привести сукупність аргументів на користь використання еволюційної теорії для виконання поставленого завдання прогнозування впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на екологічну нішу суб'єктів господарювання.

Еволюція більшості систем передбачає поступове удосконалення їх характеристик і параметрів, не виключенням є і підприємства. Ці процеси відбуваються під впливом внутрішнього і, особливо, зовнішнього середовища. Це потребує від підприємств миттєвої реакції на події та явища у зовнішньому середовищі, що в результаті сприяє удосконаленню їх системи економічної безпеки за рахунок мінімізації негативних тенденцій та закріплення позитивного «досвіду». Надзвичайно часто ініціатором збурень у зовнішньому середовищі виступають органи державної влади або інші державні інститути. А, якщо зміни носять системний характер (наприклад у фіскальній сфері), то вплив відчувають не лише окремі підприємства, а й великі їх об'єднання у межах певних видів спеціалізації або груп підприємств об'єднаних за іншими критеріями.

Вплив держави та її агентів на суб'єктів господарювання доволі ретельно досліджується у межах теорії агентських відносин, а функціонування держави та державних інститутів – у межах інституціоналізму. Враховуючи достатню кількість напрацьованих у зазначених підходах, в першому і другому розділах на якісному рівні було розглянуто проблеми та специфіку взаємовідносин суб'єктів реалізації фіскальної функції держави та суб'єктів господарювання. Однак недостатньо дослідженим і надзвичайно цікавим є аналіз взаємодії суб'єктів господарювання у межах існування певної групи економічних суб'єктів – «екологічної ніші» та трансформація їх взаємовідносин як з суб'єктами зовнішнього впливу, так і всередині зазначеного об'єднання (популяції). Така позиція обумовлюється наявністю групових захисних реакцій на певні зміни (наприклад певний спротив підприємств введенню у дію податкового кодексу і внесення в подальшому у нього поправок з урахуванням вимог підприємницького середовища).

Держава, та суб'єкти реалізації фіскальної функції формуючи «селекційне середовище» організації найбільш суттєво впливають на щільність популяції. Це відбувається в першу чергу за допомогою нормативно-правових актів, фіскального навантаження та організаційних процесів у межах системи. Тобто окрім прямого впливу виникає і непрямий, який надзвичайно складно охарактеризувати обмеженою кількістю зв'язків і трансакцій. Така ситуація дещо обмежує можливості застосування інституціоналізму і потребує, на нашу думку, застосування положень та концепцій еволюційної економіки. Цінність використання концепцій еволюційної економіки в такому разі полягає в тому, що на відміну від інституціоналізму вони дозволяють розглядати сукупності підприємств як єдині емерджентні суб'єкти, що дозволяє без втрати якості аналізу спростити його.

Аналізуючи тенденції розвитку сучасної економічної теорії в контексті пошуку теоретичної бази дослідження впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на діяльність суб'єктів господарювання, необхідно відмітити певне зниження активності дослідників класичної економічної теорії та активізацію досліджень інституційного та еволюційного напрямів. Іноді навіть виділяють об'єднаний інституційно-еволюційний напрям, хоча такий підхід є неоднозначним і не завжди підтримується у наукових колах. Проте у багатьох авторів [2-6] не викликає сумнівів перспективність досліджень у межах еволюційного підходу, який хоч і не має багатовікової історії та традицій, проте у значній мірі відповідає тенденціям і процесам сьогодення, які не завжди пояснюються ортодоксальними концепціями (традиційно відомо, що класична економічна теорія описує ситуацію, яка має бути, у той час, як інституціоналізм описує ситуацію, яка є). Еволюційна економіка досліджує економічну систему в динаміці, в розвитку, у процесі змін, тобто такою, якою вона реально існує, без значної кількості спрощень та припущень, які є характерними для детермінованих математичних моделей у класичній економічній теорії [7].

Тривалий час прихильники класичних підходів в економічній теорії підкреслювали неможливість фірми впливати на зовнішнє середовище функціонування, а пізніше і еволюціоністи схилилися до еволюціонування організацій під впливом зовнішнього середовища, причому не враховуючи зворотного впливу (коеволуції). В економічному і організаційному моделюванні існує тенденція розглядати середовище, як дещо задане, постійне, детерміноване і не враховувати процеси взаємної адаптації організації та її середовища. Разом з тим, у багатьох важливих процесах соціальної еволюції спостерігаються сильні ефекти взаємодії та зворотного зв'язку організацій та організаційних популяцій і середовища.

Важливість погляду саме з позицій еволюційного підходу зумовлена тим, що він дозволяє чітко простежити зв'язки підприємства не абстрактно "із зовнішнім середовищем", а із учасниками конкретної еволюційної ніші. З цього приводу слід повністю погодитися із Х. Олдрічем, що «...значна кількість багатообіцяючих популяцій так ніколи і не реалізували свій потенціал, оскільки не змогли сформувати інфраструктуру, не справилися з популяціями-конкурентами і не отримали інституційної підтримки» [6, с.50]. Ця точка зору постає актуальною, оскільки частіше за все стосовно учасників ринку в економічній теорії розглядаються саме особливо конкурентні відносини та інфраструктурне забезпечення, а питання інституційної підтримки та аналізу зовнішнього впливу часто залишаються поза увагою дослідників. Однак для популяцій які відносно успішно функціонують доволі тривалий період (промислові підприємства) інституційна підтримка та вплив набувають першочергового значення. Лобювання інтересів вітчизняного товаровиробника, захист вітчизняних ринків, дотації та преференції, державні замовлення, рівень фіскального навантаження, легкість ведення бізнесу – це складові, що безпосередньо характеризують інституційний вплив на певну «екологічну нішу» функціонування підприємств і на популяції у межах такої ніші. Тому у межах нашого дослідження ми робимо акцент на взаємодії та гармонізації відносин державних інститутів та суб'єктів господарювання, оскільки «безпечно існування» таких суб'єктів можливе лише за

умови нормального розвитку популяції підприємств та задоволення потреб інституційних агентів. Потрібно пам'ятати, що інститути теж змінюються і відчувають вплив популяції, однак завдяки існуванню певної «організаційної пам'яті» та наявності інерції у розвитку, вони змінюються повільніше ніж суб'єкти господарювання.

Додатковою перевагою використання саме еволюційної теорії є те, що вона змінює підходи до мотиваційної складової діяльності суб'єктів господарювання, оскільки кінцевий результат має першочергове значення для подальшого функціонування і виживання учасника «екологічної ніші». Класичним твердженням, яке не потребує обґрунтування та додаткових коментарів є те, що тільки підприємства, що мають прибуток і працюють рентабельно, можуть сподіватися на подальший розвиток, більшість інших банально приречені на «вимирання». Реалії вітчизняного бізнесу в Україні свідчать про неоднозначність такого твердження, вірніше про наявність тіньових схем ухилення від сплати податків і зборів та викривлення звітності, що створює неправдиву інформацію про реальний стан прибутковості. Існуюче середовище змушує еволюціонувати компанії не зовсім законним шляхом, що суттєво впливає на «селекцію» суб'єктів господарювання. Важливе значення у цих процесах відіграє існуюче фіскальне навантаження. Саме тому аналіз впливу суб'єктів, які таке навантаження здійснюють, представляє безпосередній інтерес, й використання еволюційної теорії є більш адекватним, оскільки інші теоретичні конструкції мотиваційний аспект поведінки враховують значно слабше, точніше враховують тільки економічні мотиви, які насправді є важливими, але не єдиними мотивами поведінки суб'єктів господарювання.

На відміну від інших теоретичних концепцій, еволюційна теорія передбачає можливість коеволуції системи, тобто зміни зовнішнього середовища або його елементів під впливом популяції, що в межах теми нашого дослідження пояснює природу впливу суб'єктів реалізації фіскальної функції на окремі підприємства, їх екологічні ніші та популяції, а також теоретично обґрунтовує можливість і наявність зворотного зв'язку і наявного впливу.

Саме еволюційний підхід, на нашу думку, може найбільш адекватно відобразити специфіку взаємодії суб'єкта реалізації фіскальної функції та певної популяції підприємств з метою коректного моделювання зазначеного процесу. Використовуючи постулати інших теорій, надзвичайно складно визначити вплив суб'єктів реалізації фіскальної функції на місце підприємства у зовнішньому середовищі, тобто у певній «екологічній ніші». Крім того, еволюційні теорії, як основа моделювання, передбачають врахування не тільки прямого впливу суб'єкта реалізації фіскальної функції, а й адаптацію об'єкта впливу, причому враховується також опосередкований вплив, який може проявлятися у різноманітних деформаціях екологічної ніші. Тобто для створення «гнучкої» системи економічної безпеки на всіх рівнях необхідно врахувати популяційні ефекти, вплив суб'єктів реалізації фіскальної функції на окремі «популяції» підприємств та взаємодію підприємств в межах «екологічної ніші» із зовнішнім середовищем. На сьогоднішній день такі питання постають недостатньо опрацьованими. М.І. Корольов цілком доречно цитує О.І. Уільямсона та С.Дж. Уінтера [8] щодо обґрунтування теоретичного базису економічної безпеки фірми у ракурсі еволюційного підходу: «дослідження в області економічної теорії організації знаходяться у даний момент на початковій стадії. Незважаючи на реальний прогрес, багато складних питань залишаються невирішеними, а до деяких лише починають підступатися». Хоча публікація зазначених авторів датована 2001 роком, і з того часу спостерігається помітний прогрес у розробці теорій організаційного розвитку, теорія агентських відносин та еволюційний підхід до розуміння функціонування як окремих підприємств, так і об'єднань таких підприємств залишають доволі масштабне поле для дослідників.

Доцільність аналізу не тільки окремого підприємства, а й його відносин із зовнішнім середовищем, й у тому числі мікросередовищем, зумовлена можливістю опосередкованого впливу такого середовища - «...відносини між фірмою та середовищем можуть бути значно більш складнішими: визначені дії можуть одночасно впливати на різні групи агентів...Крім того мають значення популяційні ефекти, тому іноді необхідні не окремі гравці а їх популяції. Можуть бути отримані процеси коеволуції гравців, завдяки яким в системі виникають нові якості» [9, с. 9]

Еволюційна теорія обґрунтовує висновок про те, що з плином часу неефективні інститути відмирають, а ефективні виживають, і тому відбувається поступовий розвиток більш ефективних форм економічної, політичної і соціальної організації [10, с. 119].

Висновки. Фактично еволюційна теорія базується на методологічній експансії поведінкових аспектів, які досліджено у біології та екології, в економіці. Така методологічна експансія постає правомірною, зважаючи на наявність поведінки економічних суб'єктів, їхніх інтересів, прагнення дотримання таких інтересів, виникнення різних відносин між такими суб'єктами (суперництва, кооперації, хижацтва тощо).

Актуальність твердження про виживання виключно ефективних інститутів проявляє себе як на макро- так і для мікрорівні. Як приклад прояву такого твердження на мікрорівні можна навести об'єднання митної та податкової служб у Міністерство доходів і зборів, що відповідає інституційним змінам на рівні державного управління у межах реформ, актуальність яких обґрунтована президентом та вищими органами виконавчої влади з однієї сторони і вимогами бізнес-середовища – з іншої.

Сукупність наведених аргументів дозволяє обґрунтовано дійти висновку, що саме використання еволюційної теорії як основи для характеристики та моделювання економічних явищ та процесів, дозволяє пояснити та спрогнозувати поведінку окремих суб'єктів та їх груп із застосуванням відповідних аналогій, які пройшли «перевірку часом» і реально існують у навколишньому середовищі.

Джерела і література:

1. Рюшемайер Д. Государство и экономические преобразования: к анализу условий эффективного государственного вмешательства [Электронный ресурс] / Д. Рюшемайер, П. Эванс // Экономическая социология – 2011. – №3. Т.12. – с.54-83. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru>
2. Сопин В. С. Эволюционная теория в экономической науке: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / В.С. Сопин // Проблемы современной экономики, 2009. – №3 (31). – Режим доступа : www.m-economy.ru/2687
3. Варела Ф. Аутопоэз как способ организации живых систем; его характеристика и моделирование / Ф. Варела, У. Матурана, Р. Урибе // Цоколов С. Дискурс радикального конструктивизма. Традиции скептицизма в современной философии и теории познания. – Мюнхен: Phren, 2000. – С. 234-244.
4. Королёв М. И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии / М.И. Королёв. – Москва: Экономика, 2011. – 284 с.
5. Щербина В. В. Популяционно-селекционная модель организационного развития (Часть 1) [Электронный ресурс] / В.В. Щербина // Социология: 4М. – 2008. – № 26. – С. 43–71. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/07/04/126105582/scherbina.pdf>
6. Олдрич Х. Предпринимательские стратегии в новых организационных популяциях [Электронный ресурс] / Олдрич Х. // Экономическая социология, 2005. – Т.6. – №4. – Режим доступа : www.ecosoc.msses.ru
7. Сопин В. С. Эволюционная теория в экономической науке: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / В. С. Сопин // Проблемы современной экономики, 2009. – №3 (31). – Режим доступа : www.m-economy.ru/2687
8. Уильямсон О. И. Природа фирмы / [Уильямсон О. И., Уинтер С. Дж.]; под ред. О.И.Уильямсона, С.Дж.Уинтера. – М.: Дело, 2001. – 360 с.
9. Лукша П. О. Конструирование ниши: пересмотр моделей взаимодействия фирмы и окружающей среды [Электронный ресурс] / П.О. Лукша // Montenegrin journal of economics. – №3. – Р. 7-33. – Режим доступа : http://www.mnje.com/sites/mnje.com/files/01_luk_a.pdf
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д.Норт. – М.: Фонд экономической книги «НАЧАЛА», 1997. – 180 с.

Сагайдак М.П.**УДК 339.138:005.95****АДАПТАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВНУТРІШНЬОГО МАРКЕТИНГУ ДО СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

***Анотація.** У статті проаналізовано підходи вітчизняних та закордонних науковців до проблем управління підприємством та взаємовідносинами зі стейкхолдерами крізь призму формування системи внутрішнього маркетингу і використання його інструментарію. З використанням інструментарію внутрішнього маркетингу запропоновано здійснення дослідження рівня задоволеності й залучення персоналу до процесу управління підприємством. Надано рекомендації щодо практичного застосування інструментарію внутрішнього маркетингу у підвищенні продуктивності підприємства і персоналу.*

***Ключові слова:** система управління, концепція управління персоналом, внутрішній маркетинг, кадровий потенціал, мотиваційний профіль, рівень задоволеності й залученості персоналу.*

***Аннотация.** В статье проанализированы подходы отечественных и зарубежных ученых к проблемам управления предприятием и взаимоотношениями со стейкхолдерами сквозь призму формирования системы внутреннего маркетинга и использования его инструментария. С использованием инструментария внутреннего маркетинга предложено проведение исследования уровня удовлетворенности и вовлеченности персонала в процесс управления предприятием. Даны рекомендации по практическому применению инструментария внутреннего маркетинга в повышении производительности предприятия и персонала.*

***Ключевые слова:** система управления, концепция управления персоналом, внутренний маркетинг, кадровый потенциал, мотивационный профиль, уровень удовлетворенности и вовлеченности персонала.*

***Summary.** Domestic and foreign scientists approaches to the enterprise management issues, relationship with stakeholders, internal marketing system formation and effective use of its tools were analyzed in the article. Main premises for introducing the internal marketing concept into the service industries activity were defined: organizational structure, effective recruiting, the possibility of human resources implementation, corporate identity management. Main purpose of internal marketing was found out, it consists in highly attractive image of the enterprise- employer creating, it allows employee, except material component, fully implement professional competence and personal qualities.*

Using internal marketing tools, research of satisfaction level and staff involvement into the enterprise management process was conducted. It is proved, that employee motivational profile study allows to track relation of unit employees work satisfaction with work satisfaction of employees in general, and the difference between their levels illustrates presence or absence of unused motivation potential of specific unit employees. The recommendations on the practical application of internal marketing tools for increasing company and staff productivity were given.

***Key words:** management system, personnel management concept, internal marketing, personnel potential, motivation profile, staff satisfaction and involvement level.*